

ALÇAKLIĞIN EVRENSEL TARİHİNE KATKI ya da BİR TOPLUÖLDÜRÜMÜN ÖYKÜSÜ: "SIVAS KIYAMI"

Sivas Kitabı: Bir Topluöldürümün Öyküsü; Anılar, Belgeler, İncelemeler / Yayına hazırlayan Attila Aşut. 2. bs. İst.: Edebiyatçılar Derneği. 583 S.: res., sek., tıpkıbasım. 16,5x23,5 cm. ISBN 975-7872-02-4

Kimine göre eski ve uzun bir öykü bu. Eğer zaman ve mekan kavramları varsa, ne zaman, nerede nasıl başladığı ve biteceği bilinmeyen. Kimi bu öyküyü Prometheus'un ateşi tanrılardan çalmasıyla başlatır ve kartalın ciğeri gagalayışının öyküsüdür bu der. Kimisi için bu bir şiiirdir; dizelerinde Güneşin doğuşuyla batışındaki kızılığının bütünleştiği. Kimisi için ise kısa bir repliktir: "Olmak ya da Olmamak". Ve diğerleri... Ama hepsinin ortak bulunduğu, zaman ve mekan kavramlarının nesnelleştiği, anlam kazandığı yerdir "Tarih".

Ve parçalanmış ciğerden dökülen küçücük bir irin parçası, Güneş'in kızılığında küçücük bir an, olmakla ol(a)mamanın ince çizgisi; küçücük bir çakmaktaşı aletin özenle günümüze kazandırılışında, ilk orak bıçaklardan birinin bulunuşunun keyfinde, Homeros'ta, Herodot'ta, Bruno'da, Galileo'da, kölelerin prangalarında, arenalarda aslanlara yem yapılan ilk hıristiyanlarda, yakılan insanlarda, kitaplarda, kütüphanelerde, diri diri yüzülen insan derilerinde, kanla yazılmış kurt kanunlarında "insana ait hiç bir şey bizi şaşırtmaz" diyebilmenin, onuru; Sivas Kitabı.

Edebiyatçılar Derneği imzalı "Önsöz" (s. 9-10), «İnsanın yaşamda iki temel tavrı vardır: Ya, yaşamı akılla biçimlendirir, yeninin peşinde koşar; ya da dinsel önermelerin değişmez kurallarına kendisini temsil eder...Akıl, bilimi; bilim akli yönlendirir durmadan» sözleriyle başlıyor. Ve «2 Temmuz 1993'te Sivas'ta yaşananların öyküsünü tarihe aktarmayı, bu gün olmazsa yarın mutlaka hesabının sorulacağına altını çizmeyi amaçlayan bu kitap, toplumsal barış için de unutulmaz bir 'ders' kitabıdır. Bu kitap, Sivas cankırımının çok bilinçli, düzenli, hazırlıklı yapıldığının da altını çizmektedir. Toplumbilimcilerin, aydınların, yazarların değerlendirmeleriyle; olayı yaşayanların tanıklıklarıyla yarınlara aktardığımız çok önemli bir 'belge'dir» sözleriyle devam etmekte ve «Bu kitaptan sonra tarih, başka türlü okunacaktır» cümlesiyle bitmektedir.

Önsöz'den sonra, kitabın "Giriş" bölümü olarak değerlendirebileceğimiz iki makale geliyor. İlki Edebiyatçılar Derneği Genel Başkanı Mustafa Şerif Onaran'ın. "Sivas Kitabı İçin" (s.11-13) başlığını taşıyan yazısında Onaran, F. H. Dağlarca'nın «Ne sıcak vücutlar gitti / Toprağı ısıtmak için» dizelerini anımsattıktan sonra, «Sivas Kitabı; başucumuzdan, elimizin altından eksik etmememiz gereken bir belgeler kitabıdır. Bu kitapla, en azından kendimizi sınavacak, gerçek kimliğimizi öğreneceğiz» diyor. İkinci Makale ise, dönemin Kültür Bakanı D. Fikri Sağlar'ın. "Sivas Unutulmasın" (s. 15-16).

Kitabın ana metni ise üç ana bölümden oluşuyor; İlk bölüm akademisyenlerin yorumlarını içeriyor ve "İncelemeler" (s. 19-135) başlığını taşıyor. İkinci bölüm, olayı yaşayan kişilerin birinci elden anlatımına dayanıyor ve "Tanıklıklar" (s.139-299) başlığını taşıyor. Üçüncü ve son bölüm ise belgelerden oluşuyor (s. 303-578).

Prensip olarak bir kitap ilk sayfasından okunmaya başlanır; dolayısıyla da tanımlanmasının ilk sayfadan başlanarak yapılması gerekir. Ancak, Sivas Kitabı için bunu uygulamak, Edebiyatçılar Derneği'nin bütün iyi niyetlerine rağmen nedenini anlayamadığımız bir şekilde teknik olarak yaptıkları hatalara ortak olmak olur ki, bu teknik hatalar sonucu gözden kaçan detayların ağırlıklı etkilerini en fazla "İncelemeler" başlığında göreceğiz. (Kanımca), belgeleri değerlendirme noktasında tam bir fiyasko (ve yine kanımca "aydın akademisyenlerin (?)" çıkmaz sokaklarına iyi bir örnek oluşturan) bu bölümden önce, kitabın diğer bölümlerini -olay, tanıklıklar, değerlendirmeler süreci çerçevesinde- ele almanın, sadece tarihe belgeler bırakma açısından değil, bırakılan belgelerin değerlendirilmesinde, genelde tarihsel gelişimin açıklımalarını daha sağlıklı değerlendirme, özeldede ise "kimlik, bunalımı" problemlerinde daha fazla detay yakalayabilme şansı açısından yöntem olarak tercih ediyor ve kitabın açıklımına (bu yazı çerçevesinde) baştan değil, ortadan başlamanın daha olumlu olacağına inanıyoruz.

Belgesel nitelikli fotoğraflar, karikatürler, çizimler, tıpkıbasımlar kitabın tümüne dağıtılmış. Her iki sayfadan birinde bunlardan birine rastlıyorsunuz ve bu özelliğiyle kitabın bütünü "belgesel" bir nitelik kazanıyor. Sivas Olayı'nı yaşayanların anlatımları ise bu belgeleşliliğin değerini daha da artırıyor. Kitabın ikinci bölümünü oluşturan ve "Tanıklıklar" (s. 137-299) başlığı altında toplanan olayın oluşum sürecinin birinci elden anlatımlarındaki hemen her şey aslında Sivas Olayları'nın, olayın saklanamayacak kadar ciddi boyutları sayesinde (ve en azından kısa bir süre güncelleşmesi nedeniyle) en ince detaylara kadar biliniyor. Ancak yine de olayın gelişimini, Sivas'a varışı, otele yerleşmeyi, ilk günün coşkusunu, ikinci günün gerginliğinden sonra 7-8 saat boyunca otelde mahsur kalışı, verilen vaatlerle umuda kapılmayı, çalınan mızıkayı, yapılan küçücük şakaları, taşlanmayı, alevlerin yuttuğu insanların çığlıklarını, tesadüfen kurtulmaları, "deri soyma teknesini" ve diğerlerini...; bir bütün olarak otelin içinde yaşayan insanlardan peş peşe dinlemek...; ya da otelin dışında kalanların yaşadığı çaresizliği farketmek...; bunlar sadece okunabiliyor... yaşanmışlıkları aktarmaya ise kelimeler yetmiyor...

Ancak yine de Lütfü Kaleli'nin «sekiz saat süresince Sivas'ta devlet yoktu...Yetkililer şeriate yandaş durarak, yalan ve yanlış bilgilerle kamuoyunu yanıltıyordu (...) bir polis hala Aziz Nesin'e vuruyordu (...) İtfaiye can kurtarmak için değil, ceset toplamak için getirilmişti» (s.143-150); Battal Pehlivan'ın «Demek ki polis 'bir yerlerden' talimat almadığı zaman iyi de olabiliyor. Çünkü aynı üniformayı taşıyanlardan çoğu göstericilere yardım etti, bırakalım bu dinsizleri öldürsünler diyenler oldu (...) Aziz Nesin gitmeseydi de saldırı olacaktı. Öyle olsaydı Kültür Merkezi'ni basarlarmıydı? Kadınlara, kızlarımıza 'geberin orospular' derlermiydi?» (s. 151-155); cümlelerini ve «Cumhuriyet burada kuruldu , burada yıkılacak» sloganlarını aktarmadan edemeyeceğiz.

Olgun Şensoy'un «Yangıncılar, otelde öldüremediklerini hastanede katletmek için dolaşıyorlar oda oda. 'Kimdir bu adamlar?' sorusuna alınan yanıt ürpertici, bayan doktor kaygılı» (s. 255) cümlelerini ve 'Reis-i Cumhur'umuzun "yüreklere su serpen" «Dışardaki halka bir şey olmadı» açıklamalarını buraya almamak eksiklik olur.

Dr. Burhanettin Kaya'nın «Bazı gerici hekim adayları dip odalardan birinde, hiç bir şeye el sürmeden oturuyorlardı» (s. 275) şeklindeki tanıklığı karşısında, otel yakılmadan önce "Şehr-emini" Temel Karamollaoğlu'nun "teskin" edici «Ruhlarına Fatiha Okuyalım» sözlerini düşünmemek mümkün mü? Ve bir slogan:«Kurtuluş İslamdadır».

«O gece ve ertesi sabah, bu cinayetlerin asıl elebaşları, ellerini kollarını sallıyarak Sivas'tan kaçtılar. Ne bir barikat, ne bir işlem, ne bir arama... Sivas'ın bağlantı yolları açık tutuldu; İç ve dış hiçbir yolu kesilip kontrol edilmedi. Nereden mi biliyoruz? Otelden kurtulan bir kişiyle, katliam gecesinin sabahında elimizi kolumuzu sallayarak, Sivas caddelerinden geçtik. Hani o saatte Sivas'ta sokağa çıkma yasağı vardı? İncir çekirdeğini doldurmayacak şeyler için zart zurtlarla uygulanan bu yasaklar (nelerini yaşadık!), caniler için yoktu. Kenti serbestçe geçtik, garajlara gittik, biletimizi aldık. Sorup soruşturan yok!.. Sivas çıkışında kontrol olur diye umutlandık. Yok... Yolda yok... Ankara girişinde? Yok. İnerken? Yok. Ne soran ne eden... Katillere böylesine rahat tüyme olanağını kim verdi?» (Ş. Günbulut) anlatımında eriyip giden ve «Devlet mi? Devlet var mı ki? Ben devleti, ertesi gün Madımak Oteli'ne karanfil çiçekleri koymak isteyen insanları coplarken gördüm...Sivas'ta devlet yoktu. Devletin cellatları vardı» (A. Yavaşlı, s. 230) sözleriyle nesnelleşen "Hukuk Devleti" yalanlarını görmemek mümkün mü?

Peki, Sivas Davası'nda, ölenlerin suçlanmasının "yasal zeminini" oluşturulmaya çalışılmasını, avukatların duruşma salonuna alınmayışını, sürekli olarak "mahkemeye hakaretten, engellemeden" cezalandırılmaya çalışılmasını, ölenlerin yakınlarıyla birlikte coplanmasını, sanıkların sürekli tehdit ve saldırılarına maruz bırakılmasını, açıkça işlenen bir suç karşısında sürekli "gizlilik" kararlarını aktarmamak mümkün mü? Ve Sivas Davası'ndan bir an; Sanık avukatlarından bir istem: «Müşteki sürekli su içiyor; ağız kuruması, yalan söylediğine işarettir. Sayın mahkemenin takdirlerine sunarım». Sanıkların "geçiyordum-uğradım" ifadeleri ve bir slogan: «Yaşasın şeriat».

Peki ya bu satırları hatırlatmadan geçmek mümkün mü? «İçinde akıl taşıyan bir kafa, bu tartışmaya katılacağına, bu düşünceyi, doğru ya da yanlış bulacağına onu geliştireceğine, yeni "Madımak"lar olmaması için önlemler alacağına, katilleri ortaya çıkartacağına, insanları mücadeleye çağıracağına, nerede bu konuda bir çaba var, gidip ona katkıda bulunacağına, devletin yalan ve demogojisini açığa çıkartacağına, katillerle aynı söylemi kullanıyor, aynı mantığı taşıyor, aynı soruları soruyor (...) Bunu, iki yavrusunu birden yitirmiş İsmail Kaya yapsa, can acısına, yürek yarasına verirsiniz ve anlarsınız, geçecek diye beklersiniz. Ama bunu yapan, bizim okumuş-yazmış "solcularımız" olunca, parti üyesi olmuş, dernek yönetmiş, sonra da rakı bardağının içine düşmüş aklıyla birlikte vicdanını da bar sofrasına meze yapmış kişiler olunca..."Hah..." diyorsunuz, "bunlardan beklenir..." Madımak Yangını sürüyor... Ve birileri, ellerinde benzin bidonlarıyla dans ediyorlar» (A. Balkız, s.156-158).

Kitabın bu bölümüyle ilgili son olarak şunları söyleyebiliriz. Yangın anına kadar olayı yaşayanlardan (birkaç kişi dışında) 2 ortak nokta var: 1) Devlete olan güven ve inançlarının tümüyle sarsılması/yitmesi; 2) olaydan sonra yaşıyor olmaktan çektikleri acı. Kimileri, «keşke orda ölseydik» bile diyebiliyor. Belki de bu ikisi bir bütün ve insan mantığının algılamayacağı kadar vahşice sonuçlanan olaydan sonra, olayın adliye koridorları kadar, A. Balkız'ın tanımlamaya çalıştığı boyutlarıyla da devam etmesi, bu olgudaki en önemli etkenlerden biri. «Ömür boyunca "devlet" tarafından süründürülen, gece yarılarında evinden alınıp götürülen, yarattığı ürünler için kovuşturulan sanatçılarımızın saflığını, sosyal demokrat kadroların yılgınlığını, yanardönerliğini, safdilliğini gördüm... Karakıyım günlerinden sonraki süreçte, bu olaya "zemin" hazırlayanların kimisinin pişkinliğini, yüzsüzlüğünü, olayı politik yatırıma ve "nema"ya çevirme girişimlerini gördüm. Karakıyım günlerinden sonra bile aynı telden çalarak yobazların, gericilerin, çağdışı eğilimlerini yaşamın her alanına yaymaktan çekinmeyen toplulukların ekmeğine yağ süren aydınlar gördüm...» (B. Gönel, s. 174) sözlerinde daha da nesnelleşen bu olgu karşısında; evet haklısınız. Devlete olan güveniniz sadece olanlar karşısında değil, TBMM görüşmelerindeki «Şeriat istiyoruz diye bağırıyorlar / Şeriat, İslam'dır. Şeriat İslam demektir (MHP ve RP sıralarından alkışlar)» sözlerinde bir kez

daha yıkılmış, TC devletinin bu yüzünü (belki de ilk kez ve bütün kaçmalarınıza rağmen) yaşamak zorunda kalmış olabilirsiniz. Ama söylersiniz... Ya sizlerde ölseydiniz? Bize ölenlerle birlikte yaşamının ne olduğunu kim anlatacaktı? Sivas Kitabı'nın "Tanıklar" bölümünü kim yazacaktı? "Sivas Kitabı"nı bile olsa, yazmak yaşamak için yeterli bir neden değil mi? diye sormamak mümkün mü?

Belgeler bölümü kitabın 3, 4 ve 5. bölümlerini kapsıyor. Yaşamın ölümle belgelenişinin öyküsü olan ve kitabın 4. bölümünü oluşturan "Yitirdiklerimiz" (s. 379-504), «Kitabımızın bu bölümünde, Sivas toplu öldürümünde yitirdiklerimizi, yakınlarının ağızlarından anlatmaya ve tanıtmaya çalıştık» sözleriyle başlıyor. Ve...

Ve bu bölüm için ne yazılabilir ki? Ölmeden önce ellerindeki çıtalarla kendini korumayı düşünen, ama kalemleriyle, türkülerıyla, semahlarıyla cellatlarını sonsuzluğa kadar mahkum etmiş olanlar için ne yazılabilir ki? Yazıları sadece kendini öldürenleri değil, onların borazancılığını yapmaya soyunan edebiyatçı bozuntularını da sonsuzluğa kadar mahkum etmiş Asım Bezirci için ne yazılabilir ki? «Yakılması gereken biriyim» dizelerindeki Metin Altrok için; «Çünkü beyaz bir gemidir ölüm / siyah denizlerin çağırdığı / batık bir gemi» dizelerindeki Behçet Aysan için; «Korksunlar alev çemberindeki akrep gibi / Çünkü ölümleri Gül dikenlerinde olacak» dizelerindeki Erdal Ayrancı için; ölümlerini bile mızıkayla deli çocuğun türküsünü yazan «Yok Devenin Kuşu» Asaf Koçak için; Anadolu'nun Zeus'u Nesimi için; «Sivas Elleri Ömrüm Çalınır»da Akarsular için; Hasreti Anadolu'da arayan Hasret Gültekin için; şiirlerde...; türkülerde...; halaylarda...; semahlarda...; fotoğraflarda...; 13 yaşlarda, 15 yaşlarda...; sözün bittiği yerde...; katledilen 35 insan için ne yazılabilir ki?

Yazılı belgeler ise kitabın 3. bölümünde "Belgeler" (s. 301-377) başlığında toplanmış. Edebiyatçılar Derneği bu bölümün girişini, «Sivas Kitabı'nın öznel yorumlardan çok, nesnel bilgilere, canlı tanıklıklara ve somut belgelere dayanması için çaba gösterdik. Bu bölümde yer verdiğimiz metinler, yüzlerce rapor ve belge arasından titizlikle seçildi, başka kaynaklarla karşılaştırıldı ve açıklayıcı dipnotlarıyla zenginleştirilerek yayına hazırlandı» cümleleriyle yapmakta.

İlk belge "Aziz Nesin'in Sivas Konuşması" (s. 303-310); ve arkasından TGRT söyleşisi (s.311-318). Sonra "Müslümanlar" imzalı bir bildiri (s. 319-323). Daha sonra bir derginin yorumu: "Şanlı Sivas Kıyamı" (s. 324-329). Ardından resmi belgeler: Valiliğin "Olay Raporu", ölenlerin, yaralananların, kurtulanların, tutuklananların listeleri (s.330-339); Sivas Valisi'nin veda mesajından sonra (s. 340-341) Sivas Emniyetinin "Olay Tutanağı" (s. 342-347) ve Polis Haber Merkezi'nin bant kayıtlarının çözümü (s.348-349); sonra hasar raporu (s.350-351); ve daha sonra TBMM görüşmeleri (s.352-354); TBMM Araştırma Komisyonu Raporu (s. 355-358); Karşı oy yazıları (s. 359-364); Ali Balkız'ın TBMM Araştırma Komisyonu Raporu'nun Eleştirisi (s. 365-369); yine bir resmi belge, TBMM İnsan Hakları Komisyonu bildiri (s. 370-371); Ve tarihi bir belge, Asım Bezirci'nin el yazısından olayın olduğu anlarda yazılan bildiri taslağı (s. 372-375); son olarak ise ortak açıklamalar (s. 376-377).

İki yıl kadar sonra İHA logolu yaklaşık 50 dakikalık kasedi izlemeye başlamadan önce sadece, Sivas Kitabı için bir yazı hazırlarken böyle bir belgeye göz atmamanın eksiklik

olacağını düşünüyordum. Kitabın belgeler bölümündeki Aziz Nesin söyleşisi için yararlı olabilirdi. Ve oldu da. Kasedin ilk bölümünü oluşturan bu söyleşiyi izledikten sonra bir şeylerin garip olduğunu düşünmeye başladım. Ters olan bir şeyler vardı. Filmin tamamında bu eksiklik bir anlam kazandı, nesnelleşti.

Video kasedi bana her nedense Roma arenalarını çağrıştırdı. Belki bilirsiniz, ya da bir yerlerden kulağınıza çalınmıştır Roma arenalarındaki gladyatör döğüşleri. "Toplum Psikolojisi"nden bahsedenlerin aslında çok iyi incelemeleri gereken bir olgudur bu arenalar. Ve bu arenalardaki en alçakça gösteriler, Roma halkının çılgın katılımıyla, ilk hıristiyanların aslanlara parçalatılmasıyla yapılmıştır. Bu nedenle onlara, aslında toplum psikolojisi adı altında "yutturulanların" gerçekte "sürü gitme politikaları" olduğunu, ve sürülere de en iyi örneklerin koyunlarla çakallardan oluştuğunu bilip bilmediklerini sormayı hiç düşünmüyorum.

Ve Aziz Nesin'le yapılan röportaj. Kitaptaki yazılı metnin iki yıl kadar önce çekilmiş görsel malzemesi. Kamera tek bir noktada. Bir kaç kez zoom yapmanın dışında hiç hareket etmiyor. Sabit. Eğer zoomlar olmasa kameranın masa üzerine konduğunu düşüneceğim (kim bilir, belkide öyledir!). Kamera, röportajın (!) sonlarında yer alan saldırı sırasında bile dönmüyor. Saldırgana müdahale ederken önünü kapatan eli telsizli kişi bile (sanırım koruma polisi) kamerayı Aziz Nesin'den ayıramıyor. Sanki, kendi ayağıyla arenaya gelmiş düşman gladyötörün bütün davranışları, tepkileri, seyircilere en ince ayrıntısına kadar aktarılıyor. Ve sonra Sivas halkının duygu ve düşüncelerini dile getiren (!?) röportaj... Düşman gladyatörle hesaplaşacak gladyatör/gladyatörlerin duygu ve düşünceleri !...

Kitapta, A. Nesin'le röportajın sonundaki dip notta belirtildiği gibi (s. 318) konuşma hiçte ılımlı bitmiyor. Röportajı yapan adeta A. Nesin'in cümlelerini bölerek teşekkür ediyor ve gidiyor. İsteğine ulaşamamış birinin kızgınlığı var sanki. Şaşırdığım nokta, A. Nesin gibi güçlü bir kalemin (belki de çok haklı olarak, olaydan sonraki duygu ve düşüncelerinden dolayı) o anı tam olarak tanımlayamamış olması. Kitapta yer alan metin, videoda biraz farklı bir anlam kazanıyor. Soruların soruluş biçimi ve sıralanışı, kameranın zoom anları... Hepsi bir bütünlük içinde. Eksik olan tek şey sadece röportajı yapanların beceriksizliği. İnanıyorum ki, biraz becerikli olsalar, A. Nesin orada linç edilebilir, "Sivas Olayı" başka bir sonla noktalanabilirdi. Tezgah güzel, kullananlar beceriksizdi. Ama başka bir şey daha var... Acaba o zaman "Sivas Kıyamı" amacına ulaşır mıydı, tek hedef Aziz Nesin'miydi?

"Müslümanlar" imzalı bildiri (s. 319-321) kasette de yer alıyor. Ve asıl hedefi orada buluyorsunuz. «Salman Rüşdi köpeği Müslüman'ların çok az olduğu kafir bir ülkede korkudan sokağa çıkmaya cesaret edemezken, onun yerli uşağı Aziz Nesin köpeği, yanında kendisiyle beraber bir ekiple (abç) şehrimiz Valisi tarafından davet edilip, şehirde adeta Müslümanlar'la alay edercesine gezebilmektedir» hedef belirtildikten sonra, «İslam'ın Peygamberi'ni ve Kitab'ın izzetini korumak için, bu uğurda verilecek canlarımız vardır» sözleriyle amacın açıklandığı bildiri, "Ahzab, 6" ayetinin kanıtı olarak (kameranın zoomuyla birlikte) A. Nesin'in önüne konuyor ve "yasallaştırılıyor".

Kasedin devamında, bütün bir ekranı kaplayan kıpkırmızı bayrak üzerindeki Che yer alıyor. Sonra kamera Nazım Hikmet afişini zoomluyor. Ve sonra Türbe. Kamera türbe içinde saniyeler boyu dolaşiyor. Sonra şenlikten görüntüler. Ve cami avlusu. Abdest alanlar. Sanki Sivas'ı işgal eden "dinsiz"lerle, "dini koruyan"lar arasındaki hesaplaşma öncesinde taraflar; ya da kendi ayağıyla arenaya gelen düşman gladyatörle, hesaplaşacak gladyatör, seyircilere bir kez daha tanıtılıyor. Ama buradaki tezgahta çekimi yapanın/yapanların beceriksizlikleriyle dolu.

Sivas Kitabı'yla ne ilgisi var bunların? sorusunu çağırıştırabilecek bu görüntüler, TBMM Araştırma Komisyonu raporuna RP Sivas Milletvekili Abdüllatif Şener'in karşı oy

yazısındaki (b), (c) ve (d) maddeleri ile nesnellik kazanıyor. Özellikle (d) maddesindeki «Aziz Nesin'in davet edilmesi ve konuşturulması, Che Guevera, Lenin, Mahir Çayan, Dev-Sol, Kızıl Yıldız amblem ve posterleri, Cuma saatinde çalınan davul, bilinçli bir tahrikin mi, yoksa normal birer faaliyetin mi eseridirler» (s. 363) sorusu, Aziz Nesin'in davet edilmesi ve Cuma namazında davul çalma ile ilgili bölümleri çıkarıldığında, kasetteki görüntülerin ve «Acaba o zaman "Sivas Kıyımı" amacına ulaşır mıydı, tek hedef Aziz Nesin'miydi?» sorumuzun bir zemine oturmasını sağlıyor.

Ancak, video kamerasının çalıştığı, çekimi yapanların «İşte Cehennem Ateşi Bu» dedikleri ve A. Nesin'in kurtuluşuyla uğradıkları hayal kırıklığı anında Sivas, aslında içine düşen her şeyi yutan bir bataklık ve bu bataklıktan; «Sivas ayaklanmasını değerlendirmede Amerikancı "şekil" Müslümanları'yla, İsrailci bozkurt güruhunun tutumu da üç aşağı beş yukarı aynıdır. Kısaca BD-İBDA HAREKETİ önderliğinde şekillenen "Devrimci Milli Kurtuluş Cephesi"ne karşı tam bir işbirliği halindedirler» (s. 575) cümleleriyle MHP ve RP kadar, bütün "iyi niyetli çabalarına" rağmen, İHA'da «TV kanallarına sattıkları görüntülerle, yüzlerce insanın mağdur olmasına sebep oldular. Şu anda Sivas'ta Türkiye Gazetesi okuyucularının tamamına yakını abonelerini iptal ediyor. TGRT de halk tarafından boykot ediliyor. Artık bundan böyle bu insanlarla hiç bir şeyi paylaşmadıklarını söyleyen Sivas'lular, 'Allah huzurunda bunlardan hesap soracağız' diyorlar» sözleriyle nasibine düşeni alıyordu (Yeni Yeryüzü, (1993) 3, s. 6).

Ve Sivas Kitabı'ndan küçük bir detay: "Felaketin Seyir Defteri" (s.348-349)
Saat 19.20: -Merkez, itfaiyeye söyleyin, buraya gelsin, tazyikli su sıksın.
Saat 19.20: -Merkez, kalabalığa zor kullanarak su sıktırın.
Saat 19.30: -(Merkez) İtfaiyeye emir verecekler.
Saat 19.40: -İtfaiye araçları buradan ayrıldı, bilginiz olsun.
Saat 19.45: -Elektrikler kesildi.
Saat 19.45: -Merkez, kalabalık kontrolden çıktı, otolar yanıyor.
Saat 19.45: -Kalabalık kontrolden çıktı, itfaiyeler arka tarafa gitti.
Saat 19.50: -Merkez, Madımak Oteli önünde ve içinde yangın var, içinde görevliler var, dışarı çıksınlar.

Saat 19.40'dan saat 19.50'ye; itfaiye araçları ayrılıyor, elektrikler kesiliyor, yangın başlıyor. Acaba bütün bunlar bir tesadüf mü? Acaba elektrik kesintisi Sivas için normal bir şey mi? Önceki gün ve sonraki günlerde elektrik kesilmiş miydi. Ve o günlerde de elektrikler kesilince Polis Haber Merkezi'nin bant kayıtları durmuş muydu? Acaba elektrik kesintileri sırasında, "devir teslim raporu"na girmeyen telsiz konuşmalarında neler söyleniyordu? Ben bunları hiç merak etmiyorum. Çünkü izlediğim video kasedinde, bunların cevabı olabilecek konuşmalar yeterince vardı. Ayrıca kitapta yer almayan bir başka detay daha kasette vardı. Tam otele ilk alevler yükselirken kalabalık ikiye bölünmüştü. Bir kısmı yangını seyrederken, arkalarda, kalabalık sırtını yangına dönmüş, o sırada (rütbesini bilemediğim) son model arabası ve çevresindeki askerleriyle "olay" yerine gelen komutan ve subaylarıyla "hoş-beş" ediyordu. Ve kasette, biraz yukarda söz ettiğimiz A. Şenerin karşı oy yazısındaki (e), (f), (g) ve (h) maddelerinde (s. 363-364) nesnelleşen ve özellikle (g) maddesinde, «...güvenlik görevlilerinin göstericileri saat 13.00'dan 17.00'ye kadar kontrol altında tutmaya, dağılmasını önlemeye çalışması, yalnızca bir taktik hatası mıdır?» cümlesinde anlamını bulan görüntülerde yeterince vardı.

Ve bir başka detay; «Komisyon'a sunulan telsiz konuşmalarının çözümünü içeren metnin önemli yerlerinde 'çözülemedi' şerhleri vardır. Olaylar sırasında, ikisi emniyetçe, birisi İHA'ca çekildiği ifade edilen video kasetlerin tamamı 3-3.5 saatte dinlenebilmektedir. Bu

durum, kasetlerin çok kısaltıldığını, bir anlamda terbiye edildiğini göstermektedir. İşin ilginç yanı, özellikle Emniyet'çe çekilen kasetler, kalabalığı geniş çapta gösterecek hakim yerlerden değil, tersine, öndeki, sıraları gören, arkadakileri görmeyecek konumlardan görüntülenmiştir».

Belgeler bölümünün 3., kitabın ise 5. bölümü "*Tepkiler*" (s. 505-578) başlığı altında toplanmış. Resmi açıklamalardan, gazetelerden, dergilerden vb. den derlenmiş bu bölümde, "Devlet-Hükümet Yetkilileri", Siyasal Partiler", "Politikacılar", Çeşitli Kuruluşlar", "Sanat-Kültür Kurumları", "Yazarlar-Sanatçılar" ve "Sağcı ve Şeriatçı Kesim" alt başlıklarında; «geçen ay çok hareketli ve bereketli (abç) geçti...»; «Sonuç köktenbaticılar için tam bir hezimetti» (abç); «Şanlı Sivas kıyımı, RP yönetimindeki ajan pasifistlerin şanını düşürdü»; «BD-İBDA HAREKETİ'nin otoritesi esastır. Bu otoriteyi kabul edin, ona baş eğin»; «Şanlı Sivas Kıyamından sonra, işgalci laik kâfirlerde büyük bir panik başgösterdi. İşbirlikçi Müslümanlar'ı da yanlarına alarak Sivas Taaruzumuzu (abç) tarihe kara bir leke gibi geçirmek istediler» (s. 574-578) cümlelerinde anlamsızlaşan; meşrebine göre kaypak, korkak, iki yüzlü (resmi, gayri resmi, kişiler, gurublar vb. nin) tepkisiz tepkilerini bulmak mümkün.

Ancak bu tepkisiz tepkiler içindeki «Sivas olaylarından sonra İslam tarihinde buna benzer bir olay bulmaya kalkışanlar yanıldılar. Çünkü İslam tarihinde böyle bir 'olay' yoktu. Hatta İslam tarihi 'seyirci' olmayan Müslümanlar'ın oluşturduğu bir tarihti. Bu nedenle belirtmek gerekir ki, bu tip barbarlıklar (abç) karşısında Müslüman'a düşen 'seyretmek' değil, yangına 'bir kova su' dökmektir» diyen İslamcı; «Sözün bittiği yerdeyiz. İslam'ı 'sivil toplumun dinamiği' ilan edip, şaşaalı teoriler düzen aymazları silkeleyin» diyen gerçekçi; «Ey zavallı gafil hayvan, yaktığın Yunus'tur. 'Bir kez gönül yıktın ise / Bu kıldığın namaz değil / Yetmiş iki millet dahi / Elin yüzün yumaz değil' diye yüzlerce yıl öncesinden seslenen Yunus Emre'yi yaktın» diyen ozanca tepkileri; «...Sivas'ın bazılarının ısrarla iddia ettikleri gibi; bir 'şeriat provası' olduğunu düşünmüyorum. Sivas, son zamanlarda sıkça yaşadığımız linç teşebbüsleri toplamı içinde, kuşkusuz bunların en başarılılarından biri olarak, Türkiye'deki yeni sivil faşist hareketin doğuşunun önemli bir habercisi niteliğinde. Devletin böylesine açık bir vahşete karşı kayıtsızlığı ise, bu sivil faşist hareketin daha başından hakim sınıfların istemleri doğrultusunda, denetimli bir şekilde yeşertildiğine delil teşkil ediyor» (R. Çakır, s. 547) cümlelerindeki sadece Sivas'a değil, Sivas'tan öncesine olduğu gibi son iki yılda gelişen olaylara da ışık tutabilen, bilginin saptırılması/yönlendirilmesi noktalarında ne kadar dikkatli olunması gerektiğini bir kez daha anımsatan değerlendirmeleri de belirtmeliyiz.

Ve geldik kitabın ilk, yazımızın ise son bölümüne. Yukarda, prensip olarak bir kitabın tanımlanmasının ilk bölümden başlanarak yapılması gerektiğini, ancak bu kitapta Edebiyatçılar Derneği'nin yaptığı teknik hatalara ortak olamamak için bu bölümü sona bırakmak istediğimizi ve "İncelemeler" başlığını taşıyan bu bölümün tam bir fiyasko olduğunu, "aydın akademisyenlerin" çıkmaz sokaklarına iyi bir örnek oluşturduğunu belirtmiştik. Ancak, *Sivas Kitabı*'nın asıl özelliği, olayla ilgili bilgileri ve belgeleri bir araya toplamış olması. Bu nedenle bir derleme ve önemli bir belgesel. Ancak bilgilerin ve belgelerin sıralanışı çok düzensiz ve başlıklar çoğunlukla yanlış seçilmiş. Bu durumun sadece derleme işini yapanların bu konudaki teknik bilgilerinin yetersizliğinden kaynaklandığını düşünmek sanırım yanlış olmaz. Belki de buradaki hata, Edebiyatçılar Derneği'nin bu teknikleri kullanan araştırmacılarla yeterince diyalogunun olmayışından/olamayışından kaynaklanıyor.

Aslında Sivas olayları ile ilgili değerlendirmelerin bazıları ne yazık ki, tepkiler

bölümünde kısaca verilmiş. Bunlardan bir tanesini, yukarda söz ettiğimiz R. Çakır'ın Birikim dergisindeki makalesi oluşturuyor. Çalışma alanı araştırma-inceleme yapmak olmayan Edebiyatçılar Derneği için bu durum hoş görülebilir bir nokta. Hatta "İncelemeler" başlığı altında yer verdikleri makalelerin seçimi için de onları hoş görmeliyiz. Ancak, "İncelemeler" başlığı altında yer alan ve ancak "İnceliyememelere" örnek oluşturabilecek yaklaşımları pek hoş görmek istemiyoruz. Ve bir dip not olarak belirtmeliyiz ki, Sivas Kitabı eğer okunacaksa, (diğer bir çok dergi ve makalenin yanı sıra özellikle) *Birikim* dergisinin Temmuz 1993 tarihli ve Türkiye Çözülürken başlıklı 51. özel sayısı ile birlikte (dergideki bir çok görüşe katılmamamla birlikte) okunmalı.

"İncelemeler" başlığı altında; 1) Prof. Dr. Cahit Tanyol'un "Sivas Olayını Düşünürken" (s. 19-31); 2) Prof. Dr. İlhan Arsel'in "Din adamları Sorunu" (s. 33-47); 3) Araştırmacı-Yazar Nejat Birdoğan'ın "İslamlık'ta Aydınlığı Yok Etme Tarihi ya da Sivas'a Giden Yollar" (s. 49-87); Prof. Dr. Alpaslan Işıklı'nın "Yeni Dünya Düzensizliği Ve Sivas'ta Olanlar" (s.89-102); 4) Prof. Dr. Emre Kongar'ın "Sivas Olayının Ardındaki Sosyolojik Gerçekler" (s. 103-116); Prof. Dr. M. Orhan Öztürk'ün "Bağnazlığın Bilinçdışı Kökeni" (s. 117-122) Prof. Dr. Ünsal Oskay'ın "Anlamak mı, Korkmak mı?" (s.123-127; aynı yazı için bkz: *Hürriyet Gösteri*, (1993), 153, s. 32-34) ve son olarak Ozan-Yazar Özdemir İnce'nin "Tarih Bağışlamaz"ı (s.128-135; aynı yazı için bkz. *Varlık*, 60 (1993) 1031, s.2-5) yer alıyor.

Bu kısmı okurken bana ilk çağrışım yapan İ. Asimov'un *Dünya Hepimize Yeter*'deki "Ölümsüz Ozan" başlıklı öyküsü ile E. Galeano'nun *Yüzler ve Maskeler* isimli kitabının özellikle R. Cruzo ile ilgili bölümü oldu. Gerçek olgu ve tanımlanması; tanımlamanın gerçek olguyu zorlaması; ve tanımlamanın zorlandıkça gerçek olgunun yerine geçişi.

C. Tanyol'un "İnceleme" yazısı belki oldukça iyi bir islam tarihi incelesi. Hatta N. Birdoğan'ın yazısında islam tarihinin biraz daha geniş açılımlarını da görmek mümkün olabilir. Ancak gerek C. Tanyol'un Y. Kemal'e atıfta bulunarak «Sultan Mahmut, yeniçeriliği kaldırıp, kışlalarını topa tutacağına, Yeniçeri ile birleşip medreseleri topa tutmuş olsaydı, asıl Vaka'yı Hayriye o zaman olurdu» sözlerine katılması, ya da «Tarihimizde binlerce örneği olan irtica olayları ve bunlara yataklık yapan kurumlar ve kuruluşlar» kelimeleriyle başlayıp, «bu durum ülkeyi karanlığa boğmakla kalmaz, aynı zamanda mezhep kavgalarının kanlı bir arenası haline getirir» kelimeleriyle noktalanmış uzun cümlesi (s. 30-31); gerekse, N. Birdoğan'ın uzun tarih dersinden sonraki "Anadolu Alevisi"nin dileğini dile getiren cümleleri (s. 86-87), kanımca sadece Sivas olaylarından sonra "bilgi yönlendirmesi, bilgi tahribatı, değerlendirmenin olgunun yerine geçişi"ne örnek olabilir. Aslında bu açıdan bakıldığında İ. Arsel hocanın değerlendirmeleri de çok farklı değil. O da bir başka noktadan yanılığının örneklerini sergiliyor. Çünkü, Sivas'a uzanan yolu, İslamın başlangıcına kadar uzatmakla, Cumhuriyetin kuruluşuna kadar uzatmak arasında aslında pek bir fark yok. A. Işıklı konuya «12 Eylül'ün işkenceleri hakkında gözlem olanağı edinmiş birisi olarak kesinlikle söyleyebilirim ki, bu iğrenç oluşum, eğitimsizliğin değil, çok özel bir "eğitimin" ürünüdür (...) Şiddet olgusunun diğer türlerini ve bu arada Sivas'ta hortlayan vahşeti de bu çerçeveye oturtarak irdelemek zorundayız» (s. 96) cümleleriyle biraz daha yaklaşıyor. Ancak o da benzer bir şekilde "özel eğitim"in sınırlarını tam olarak belirtemiyor. Sivas olayının ardındaki sosyolojik gerçekleri ise E. Kongar anla(tam)ıyor. Çünkü olgu, «Sunî Bir Kamplaşma Çabası» değil, elle tutulur, gözle görülür, nesnel bir "savaşın" sürekliliği. Ve bu savaş içinde, E. Kongar'ın «Nitekim, Kahramanmaraş'ta ve Çorum'da Sünniler'le Aleviler arasında ciddi çatışmalar çıktı» cümleleri Ökkeş Şemidiller'in Kahramanmaraş olayları için, «olayda Ermeni parmağı vardır (...) olay Alevi-Sünnî meselesi değildir, Kahramanmaraş'ta komünist ve Marksist örgütlerin çıkardığı (olayların mağduruyuz) sözleri (ATV'nin 15.10.1995 tarihli

"Yükselen Değerler ve Milliyetçilik" isimli programından) karşısında eriyip gidiyor.

Aslında, gerek E. Kongar'ın, gerek M. O. Öztürk'ün, gerekse Ü. Oskay'ın altı fazlaca boş kalan teorik yazıları, ilk önce Ö. İnce'nin "ozanca" değerlendirmelerinde anlamsızlaşıyor. Ö. İnce'nin, laiklik, müslümanlık, şeriat (vb) kavramları yerine oturtma kaygısı ve sonuçta «Sivas fesadı (komplosu), işte bu belirsizlikten yararlanmıştı. Sivas fesadını değerlendiren devlet yöneticileri ve yazarlar, 'tahrik' gerekçesine işte bu belirsizlik yüzünden sarılmıştır., 'Dış güçler' ve 'Yabancı parmağı' gibi ikinci, üçüncü dereceden mazeretlerden yararlanmaya kalkışmışlardır» (s. 132) sözlerinden sonra, önceki yazılar için kendi kendinize, «bunların burada yeri ne?» diye bile sorabilirsiniz. Çok ilginçtir ki, (benzer olaylarda da olduğu gibi) Sivas için en gerçekçi değerlendirmeleri nedense edebiyatçılar, şairler, ozanlar, gazeteciler, kısaca "Aydınlr" ve üniversite dışında kalmayı tercih eden araştırmacılar yapmışlar.

"İncele(yeme)me" yazılarının anlamsızlaştığı ikinci nokta ise, yukarda andığımız Birikim dergisi. Sadece R. Çakır ("Küstah Timsah", ss. 84-87) ve T. Bora'nın ("Almanya'da Dazlaklar, Türkiye'de Yobazlar", ss. 21-30) imzalı iki makale bile, *Sivas Kitabı*'ni anlamak için yeterli. Keşke *Sivas Kitabı*'nın bu bölümüne (hiç olmazsa) bu iki makale konsaydı.

Sivas Kitabı'nda bir son söz yok. Belki de ozanca bir yaklaşım bu. Haklılar, çünkü onlar 35 insan için "Sözün Bittiği Yer" demişler. Ve sözün bittiği yerde "Yazı" başlar. Onlarda öyle yapmışlar. Bildiklerini bu güne aktarmışlar. Henüz belki çok zaman geçmedi. Sadece iki yıl. Ama iki yıl sonra bile bir çok bellekte "Sivas Olayı"nın hatırlanmasında bu "Yazı"nın önemli bir katkısı var. Ve inanıyorum ki, yüzlerce 2 yıl sonra çok daha fazla katkısı olacak. Dediğimiz gibi, "*Sivas Kitabı*'nın son sözü yok. Ama artık bu yazı bir son sözle bitmeli. Tek sorun, "sözün bittiği yerde" son söz yazmakta. Ve sözün bitip yazının başladığı yerde birden fazla (son söz değil ama) önsöz var.

Bu çalışma bir araştırma-inceleme yazısı değil. Sadece *Sivas Kitabı*'ni tanıtmayı amaçlıyor. Gerek Sivas olaylarını içeren video kasedini, gerekse R. Çakır'ın yazısını bu çalışmanın içine katmamız sadece *Sivas Kitabı*'ni daha iyi tanıtmak içindi; ve zaman zaman sınırları zorlamamızın nedeni sadece kitabın bütünlüğünü yakalayabilmektir.

Sanıyorum her şeyden önce iki olgu; "Sivas Olayı" ile "*Sivas Kitabı*"ni birbirinden ayırmak gerekir. Çünkü Sivas Olayı bir olgudur. *Sivas Kitabı* ise bu olgunun tarihsel belgesi. Ve Sivas Olayı'ni tam olarak algılayamamak, *Sivas Kitabı*'ni da anlayamamayı beraberinde getirecek ve bu durum sadece "alışılmış" hatalara düşülmesinin küçük bir nedeni olacak.

Yazımızın sınırlarını zorlayacağı için Sivas Olayları'nın detaylarına girmek istemiyorum. Ancak bir detayı belirtmeliyim ki, toplam 21 yıllık "Milli Eğitim"den sonra bile hala bütün dayatmaların aksine, Sosyal Bilimler'in pozitif olduğuna, incelenebilir, gözlemlenebilir, ölçülebilir ve nesnelleştirilebilir özellikte olduğuna inanıyorum. Ve bu nedenle Sivas Olayları'nın 1945'li yıllardan başlayarak 1995'e kadar gelişimini sürdüren bir olaylar zincirinde yerini bulduğunu düşünüyorum. Kanımca olaylar zincirinin 1990'lı yıllardaki halkasında, "Türk-İslam Sentezi" adı altında gizlenmeye çalışılan faşist hareketin sivilleştirilmesi operasyonunun, İslami söylemleri "faşistleştirme" aşaması gündemde. Ve tüm bu olanların, 1945'lerden sonra Dünya Siyasi Konjoktürünü şekillendiren "Soğuk Savaş"ın yeni boyutları ile doğrudan ilgisi var.

Yukarda kitabın incelemeler bölümü için fiyasko/inceleymemeler örneği vb. gibi kelimeler kullanmamın sebebi, "bilgi" düzleminde hepsine saygı duyduğum, görüşlerine

(katılsam da, katılmasam da) önem verdiğim insanlara kara çalmak ya da onları küçümsemek değil, sadece Türkiye'deki güçler dengesinin değişimiyle bağlantılı olarak "*İktidar Değişimi*"ni ve "*Soğuk Savaş'ın Türkiye Bölümünü*" içermeyen hiç bir değerlendirmenin, Türkiye'nin toplumsal yapısındaki sorunları, Sivas ve benzeri olayları açıklayamayacağını, ana sorunları bir kez daha örtüştürmekten başka hiç bir işe yaramıyacağını düşünmemden kaynaklanmaktadır.

Sivas Kitabı'na gelince; yaklaşık iki buçuk ay kadar önce (Nisan ortalarında) Mustafa Karaca ile aramızda geçen bir konuşma sırasında bana «*Türk Kimliği*'ni hazırlasana» demişti. B. Güvenç'in kitabı üzerinde çalışırken, sürekli eksik kalan bir şeylerin varlığını hissediyor, ancak açıklayamıyordum. Bu arada Haziran geldi. Gerek Sivas Olayları'nın 2. yılı olması, gerekse *Türk Kimliği* üzerinde biraz daha çalışabilmek için *Sivas Kitabı*'nı hazırlamanın daha iyi olacağını düşündüm. *Sivas Kitabı* üzerinde çalışmaya başladığımda ise, *Türk Kimliği*'nde tanımlayamadığım eksiklik nesnelleşmeye ve Türk toplum yapısının "gerçek kimliğinden bir kesit" olarak karşıma çıkmaya başladı. Çünkü, B. Güvenç'in *Türk Kimliği*'nde olmayan "sokaktaki insan", *Sivas Kitabı*'nda kendini tanımlıyordu. *Sivas Kitabı*'nda, Cumhurbaşkanı'ndan güvenlik görevlisine kadar "Devlet", yaşlısından çocuğuna, esnafından memuruna kadar "Halk", yazarıyla, çizeriyle ve Aziz Nesin'iyle "Aydınlar" yer alıyordu.

Yukarda *Sivas Kitabı*'nın bazı teknik hatalar içerdiğini, hazırlanış şekliyle kötü bir örnek oluşturduğunu belirtmiştik. Ancak bu durum kitabın belgesel özelliğini bozmuyor ve ona, araştırmacılar için işlenmeyi bekleyen bir "ham malzeme" niteliği kazandırıyor. Diyebiliriz ki, *Sivas Kitabı*, çerçevesi kötü yapılmış güzel bir ayna. Yüzünüzdeki en ince kırışıklıkları bile görebileceğiniz güzel bir ayna. Bu nedenle aynaların çerçevelerindeki detaylarla uğraşanlara, "okumanıza gerek yok, sadece zaman kaybedersiniz" diyebiliriz; ama aynada kendini, "sözün bittiği yerde prometheus'un kartalın didiklediği ciğerinden alçaklığın evrensel tarihine küçük bir katkı olarak damlayan kan damlasını" görmek isteyenler için "çerçeveyi göz ardı etmek zorundasınız" diyoruz.

Ve son olarak Aziz Nesin; "Sivas Fesadının baş sorumlusu", Sivas'ta "düşman gladyatör", mahkemelerde "günah keçisi" Aziz Nesin. Bir şehri ayaklandıran ve "ekibi"ndeki 35 kişinin ölmesine neden olan (!) Aziz Nesin. Kendisinden ifadesinde, «Efendim itfaiye arabasında, elindeki demir çengelli sırıkla, küfrederek bana saldıran Sivas Belediyesi Encümen üyesi o sakallı adam... Beni yere atıp sürükleyerek başımdan yaralayan ve bindirdikleri minibüste döven polisler...»den şikayetçi olması gerekirken (!) tutupta, «Atatürk'ün ölümünden sonraki bütün hükümetler, şimdiki hükümete dek, derece derece, suçları artarak suçludurlar. En sonuncusu, en suçlusudur. Hepsinden şikayetçiyim» diyerek "Devlet"ten şikayetçi olan Aziz Nesin. Sadece yazdığı eserleri ile değil, filme çekilen eserleriyle (daha çok kişiyi) kendini okurken/seyrederken kendine gülenlere önce «% 60'ınız aptal» deyip, sonra özür dileyerek «yanılmışım, % 90'ınız aptalmış» diyen Aziz Nesin. 2 yıl sonra da hala "günah keçisi" yapılmaya çalışılan Aziz Nesin. Ve bu kadar şeyden sonra O'na da hiç olmazsa bir cümlelik söz hakkı vermek gerekmez mi?

«Büyük bir oyun oynanıyor. Ne denli bu oyunun figüranı olmak istemesem de, ister istemez ben de bu "tiyatro"nun içindeyim. Salt bir ayırımım var. Hiç olmazsa yutmuyorum.» (s. 142).

Dip Not:

Sivas olayları ile ilgili İHA logolu vido kasedini temin eden ve seyretmemi sağlayan dostlara buradan bir kez daha "Merhaba". Sivas Kitabı'nın tanıtılması ile ilgili bir yazı yazabilmek için bir çok şeye göz atılması gerektiğini sanıyorum takdir edersiniz. Konu bütünlüğünün bozulmaması için (istisnalar dışında) yer vermediğim bu kaynaklardan, bu çalışma sırasında, aşağıdaki süreli yayınlara "göz atılmıştır" : (alfabetik olarak) *Birikim : Aylık sosyalist kültür dergisi*, (1993) 51. (Türkiye Çözülürken: Özel sayı); *Çağdaş Türk Dili*, 6 (1993) 67; *Çağrışım*, 1 (1993) 12 (Kapak: Devlet katliamının neresinde-kültür gölgesinde alevle oynamak); *Dünya ve İslam: Üç Aylık Dergi*, (Yaz-1993) 15; *Hürriyet Gösteri*, (1993) 153; *İslâm*, 10 (1993) 120; *İzlenim*, 1 (1993) 8; *Karşı : Edebiyat, Sanat, Düşün Dergisi*, 8 (1993) 75-76. (Sivas Katliamı Dosyası: Özel Sayı); *Nokta*, 11 (1993) 29; *Yeni Yeryüzü : Aylık siyasi haber-yorum dergisi*, (1993) 3 (Kapak: Lâik müstekbirlere Sivas ihtarı); *Varlık*, 60 (1993) 1031;

Kitap Gazetesi, 4 (1995) 48, s. 9-12.